

De eetbare stad: groen verbreedert

Aanleg van een park met groenten en fruit rond gemeentehuis

De gemeente Berkelland heeft bij de aanleg van het nieuwe park in de achtertuin van haar gemeentehuis niet alleen flink samengewerkt met maatschappelijke instanties, een school en burgers. Maar ook gééft het de burger iets lekkers om te eten mee naar huis: iedereen mag namelijk in de groentetuin en van de fruit struiken en -bomen rond het gemeentehuis komen plukken. Het allerbeste voorbeeld van De eetbare stad. Iljits IJsebrands, de geestelijk vader van het project, vertelt over het ontwerp en de totstandkoming.

Auteur: Santi Raats

Iljits IJsebrands is adviseur Groen, Natuur en Landschap bij de afdeling Ruimtelijke ontwikkeling van de gemeente Berkelland. Van oorsprong is hij boomkweker, werd hovenier en van lieverlee Larensteinse beheerder en nog wat later ook E.T.T'er. Typ zijn naam in op Google en een rits artikelen over ambitieuze projecten die zijn ontworpen of gecoördineerd door deze groenman vouwt zich uit. IJsebrands denkt groen en ziet er zelfs groen uit: hij lijkt op een boswachter met zijn halflange haren, forse gestalte en stevige schoenen. Eén van de projecten die IJsebrands heeft aangejaagd door ontwerp en coördinatie van de aanleg is de nieuwe buitenruimte rond het gerenoveerde gemeentehuis te Borculo. Het draagt de naam Berkelpark. Dit park is synoniem aan 'De eetbare stad', of aan het huis van Hans en Grietje. Vrijwel alles in die buitenruimte is namelijk eetbaar.

Fusie

De aanleiding voor de uitbouw van het gemeen-

tehuis en voor de aanleg van de tuin er omheen is de gemeentelijke herindeling van vier kleine gemeenten in 2005. De gemeentes Neede, Ruurlo, Borculo en Eibergen werden samengevoegd. Er bleven twee gemeentehuizen: een in Borculo en een in Eibergen. De vestiging in Borculo werd uitgebreid met tijdelijke gebouwen en uiteindelijk gekozen als de hoofdvestiging. Om iedereen daar een plek te kunnen geven moest worden uitgebreid. IJsebrands begint te vertellen, van begin tot eind met onverminderde begeistering. Zijn enthousiasme is aanstekelijk. 'We hebben het gemeentehuis uitgebouwd in het vroegere Arboretum. Om de ruimte te compenseren is het naast liggende maïsland aangekocht. De grond bestaat hier voornamelijk uit klei op zand want het is een oude overspoelingsvlakte van de Berkel. Deze stroomt nog door Borculo en begrenst aan een kant het park. De andere grenzen worden gevormd door de Needse weg en de bebouwing van de woonwijk 'het Hambroek'. Tussen de huizen en het Gemeentehuis hebben

we heuvels gemaakt voor de privacy van onze burens en de lengte van het park te benadrukken.'

Park voor iedereen

IJsebrands is geïnspireerd. Onder meer door de toepassing van bomen in het buitenland. 'In Zuid-Duitsland staat bijvoorbeeld vaak fruit langs de weg. Daar zie je mensen de kersen, appels en peren van plukken. Dat is het idee van 'openbaar groen voor iedereen'. Daarom heeft hij de parkruimte naast het gemeentehuis vooral ingericht met 'eetbaar groen'. Waarbij de ruimte direct achter het gebouw deze zomer is ingericht als moestuin. Dit heeft kennelijk niet alleen een entertainende factor, maar verhoogt ook het gevoel voor veiligheid. Er is nu minder hangjeugd en vandalisme. 'Dat komt vast doordat het park veel mensen aantrekt', denkt IJsebrands. 'Vroeger durfden collega's amper door het parkje te lopen naar de parkeerplaats van het gemeentehuis die iets verderop ligt. Dat is nu geschiedenis.'

De herinrichting van de buitenruimte van 4,5 hectare heeft zo'n 280 duizend euro gekost. 'Groente en fruit waren hierin de kleinste kostenpost,' verklaart IJsebrands. 'planten zoals meloen-, bessen- frambozen- of courgetteplantje kosten gemiddeld een euro of 2. En de kleine appelboompjes zo'n 6 euro. Dat is ook het geld niet. Bij Van den Berk hebben we de meeste grote fruitbomen gehaald: hoogstammig fruit in de maat 20-25. We wilden al gevormde bomen en dat er wat te plukken zou zijn. Aan de rest van de bomen hebben we iets meer geld uitgegeven. Dit vooral omdat we wilden aansluiten bij de beplanting van het oude park. Dan is met zwaarder materiaal beter tot een goed ruimtelijk beeld te komen. Dat kostte zo'n 500 tot 800 euro per boom. Centraal staan nu drie rode beuken op een splitsing van paden en drie forse walnoten als vrije groep op een stuk van 40 bij 40 meter. Dat geeft een supermooi beeld. Ook hebben we bomen die moesten wijken voor de bouw herplant. Zo staan er een grote vleugelnoot, parrotia, een aantal lindes en een es.'

Maar met de zwaardere beplanting hebben we niet alleen de esthetische kwaliteit gewaarborgd, maar ook de gebruikersintensiteit. Het is fantastisch om te zien dat men met vijf tegelijk een pruim kan plukken van dezelfde boom. Of dat men walnoten komt zoeken met de hele familie. Veel van de aanlegkosten van het park zitten in het grondwerk en de aanleg van de asfaltpaden. IJsebrands: 'We willen dat het park zeer goed

Plantinstructie aan de kinderen van de Sint Joris school.

begaanbaar is. Om een drogere grondslag te krijgen is daarom alle grond die bij de bouw vrij is gekomen in het park verwerkt. Daardoor konden we een aantal plekken het maaiveld ruim een meter omhoog brengen. Dankzij deze grond hebben we ook de heuvelpartijen aan kunnen leggen. Om het park goed bezoekerbaar te maken, hebben we ervoor gekozen om ruime asfaltpaden aan te leggen. Zo kunnen wandelaars en fietsers er ongehinderd en met schone voeten doorheen. Alleen het deel van de parkeerplaats naar het gemeentehuis is verlicht. Om kosten en energie

te besparen hebben we hier led-verlichting toegepast. Het park is verder niet verlicht. Dat vinden we onnodig omdat daar 's avonds niemand hoeft te zijn in onze optiek.'

'Plantmateriaal kostte bijna niets'

Ontwerp en aanleg

De aanlegfase van het Berkelpark heeft in totaal drie jaar geduurd. Dit kwam doordat een deel van het park in gebruik was als bouwplaats. En in het gedeelte langs de Berkel stond het tijdelijke gebouw. Nu is alles bijna afgerond. Het gemeentehuis staat centraal in het groen. Er is een goed evenwicht in ruimte en massa, oud en nieuw en zichtassen van binnen naar buiten en andersom. De logische padenstructuur wordt veelvuldig gebruikt. In de grasvelden zijn walnoten, verschillende soorten appel-, peren-, kersen- en pruimenbomen, markante esdoorns en lindes geplant. Het kleinfruit staat met name in de beplanting op de heuvels. Hier staan onder andere doornloze braam, witte en rode kruisbes, Japanse wijnbes, rode en zwarte bes, rode hazelaar, frambozen, appels en duindoorn. Verder is er gedacht aan insecten en vogels door vlinderstruiken, hulst, liguster, krent, sleedoorn en Koninginnestruik te planten. Rozenbottels zijn als brede rand aan de buitenzijden van het park geplant. 'Dit is zo'n mooi gewas,' zucht IJsebrands. 'Bijna altijd een goede groeier en simpel te onderhouden. De bloemen geven een geweldige geur en kleur en zijn een goede drachtplant voor bijen. Mooie

Aanlegfase van het Berkelpad.

herfstkleuren en veel bottels voor vogels en misschien zelfs een jam?’

IJsebrands' trots is niet ongegrond. Aannemer Van der Haar heeft een landelijke prijs gewonnen met dit project: de 'Heemprijs'. Het project haalde niet alleen de eerste plaats door zijn bijdrage voor de biodiversiteit, ook burgerparticipatie en educatie speelden hierbij een belangrijke rol. Dus het project brengt niet alleen mensen dichtert tot de natuur, maar verbindt hen bovendien met elkaar.

'De gemeente betreft de burgers overal bij'

Vraaggericht

Niet alleen de vruchten van de beplanting zijn voor iedereen, ook de aanleg vond interactief met de burgers plaats. Het hele project valt op door de intensieve samenwerking tussen de gemeente Berkelland, de aannemer Van de Haar Groep, Heem, IVN, Daltonschool St.Joris en burgers (oftewel 'de burens' zoals IJsebrands ze noemt). Het schetsontwerp werd voorgelegd aan de omwonenden. Zij hebben hier hun mening over kunnen geven en er werd hier en daar wat aangepast. Na presentatie van het definitieve ontwerp is het werk gestart. Ook het beheerplan gaat IJsebrands in overleg op stellen. Op deze manier toetst de gemeente wat wel en wat niet gewenst is, als het gaat over de hoogte en breedte van bomen, hagen en struiken. De intensiteit van maaien en onkruidbeheersing. Hoe ziet de gemeente dit, wat is het streefbeeld en wat wil de burger zien? Dat is een bewuste politiek van de gemeente. IJsebrands legt uit: 'Op deze manier maak je in zekere zin dingen samen, voorkom je klachten van burgers en maak je met elkaar afspraken over beheer en onderhoud.' Hij is een voorstander van helder communiceren met burgers en vooral met behulp van woorden en beelden die de burger kan begrijpen. 'Ik vind dat je als overheid meer moet communiceren met soort van stripverhalen en tekeningen. Daar bedoel ik mee: we werken teveel met documenten die bestaan uit lappen tekst. Als je dan veel moet zoeken en lezen om iets te vinden haken burgers af. Wijzelf trouwens ook. Maar als je ervoor kunt zorgen dat burgers de situatie kunnen voorstellen, komt het voor hen tot leven. En hoe simpel en verhelderend kan een tekening dan zijn. Ik communiceer graag met foto's en platen. Eventueel een begeleidende tekst eronder.

Maar vooral met beelden. Dat kan men zien hoe het wordt en het alvast ervaren.'

IJsebrands heeft burgers zelfs actief ingezet bij de aanleg van het park. '75 kinderen van de Sint Joris-school heb ik in het gemeentehuis uitleg gegeven over hoe het ontwerp voor het park is ontstaan en over de keuze van plantmateriaal. Daarna heb ik verteld dat wij het fantastisch zouden vinden als zij ons met de aanleg wilden helpen. Twee weken later zijn we met z'n allen aan het planten gegaan. De kinderen, leraren, leden van het IVN en de aannemer. Ze deden allemaal mee. En wat een geweldige prestatie. In een dag ruim tweeduizend planten in de grond!'

Natuureducatie

Vanaf het begin heeft het Instituut Voor Natuureducatie (IVN) meegedacht over de aanleg van het park. Zij wilde wel een deel van het park mee helpen onderhouden. Op haar verzoek heeft de gemeente de basis voor een insectenhotel en een kruidenheuvel aangelegd. In het kader van recycling zijn hiervoor de oude trap treden en bloembakken van het gemeentehuis gebruikt. Met straatstenen die vrijkwamen uit een wegrenovatie zijn stapelmuurtjes op de kruidenheuvel gemaakt. In het voorjaar plant het IVN er zelf de kruiden in. Ook heeft het IVN het plan om in het park bodemkundelessen te gaan geven en de fruitstruiken en bomen te onderhouden. Alhoewel er geen speelplaatsen in het park zijn aangelegd, weten kinderen zich toch automatisch, en misschien wel zelfs, te vermaken. Er wordt gefietst, geskatet en gevoetbald. Maar kinderen voelen zich blijkbaar ook aangetrokken tot de wild ingerichte stukken van het park om in te spelen en fruit te plukken.

Niet aan te slepen

Voor het uitvoeren van regulier onderhoud krijgt de gemeente hulp van de Sociale Dienst Oost Achterhoek. Zij hebben teams van ongeveer vijf man die een dag in de week bezig zijn. IJsebrands: 'Parkonderhoud is dankbaar en afwisselend werk voor hen. Het wordt door een grote groep gewaardeerd. Heel iets anders dan ergens langs de weg onkruid wieden.'

Bij wijze van proef komt er volgend jaar weer een groentetuin bij de achterdeur. Gedacht wordt aan het kweken van makkelijk te onderhouden groenten zoals sperziebonen als struik laag op de grond, pompoenen en aardappels. 'De wettenhouder heeft al aangegeven dat hij het een bij-

zonder leuk plan vindt na het succes van dit jaar', weet IJsebrands te vertellen. Want de courgetten en komkommers waren populair. Sterker nog, ze leken niet aan te slepen te zijn. IJsebrands: 'We hebben veel leuke reacties gekregen op het courgetteproject. Prachtig om te zien hoe ouders met kinderen aan het plukken zijn. Maar ook van ouderen hoor je dat de courgettes en komkommers goed smaken. Tijdens de verkiezingen hebben we een paar bakken met courgettes bij de deur van het gemeentehuis gezet. Die waren 's middags al leeg.'

IJitsj IJsebrands